

نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح و راهکارهای مقابله با آن^۱

علی اصغر نصیری^۲

قدیر نظامی پور^۳

بهنام رشیدی زاده^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۱۰

چکیده

استفاده از روش نفوذ، از جمله حربه‌های دشمنان انقلاب اسلامی برای آسیب رساندن به نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. در این میان، نیروهای مسلح به عنوان عناصر قدرت نظام، یکی از مهمترین حوزه‌هایی است که به عنوان جامعه هدف در نفوذ پسابرجامی، مورد نظر دشمن است. با این وجود، پژوهشی در این مسأله صورت نگرفته است. لذا بررسی مسأله نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح هدف اصلی این مقاله را تشکیل می‌دهد. بنابراین، سؤال اصلی مقاله حاضر، این است که نیروهای مسلح در شرایط پسابرجام، در معرض چه نوع نفوذی قرار دارند و راهکارهای مقابله با آن کدامند؟ برای جمع آوری داده‌ها در این مقاله از روش مصاحبه نخبگی و برای تجزیه و تحلیل آن‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. از جمله یافته‌های این مقاله عبارتند از: ۱. نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح به طور عمده، فرهنگی سیاسی است. ۲. ایجاد تغییر در باورها و استحاله فکری - اعتقادی از مهمترین اهداف نفوذ پسابرجامی است. ۳. مدیریت افکار و ادراکات مهمترین روش دشمن در این نوع نفوذ است. ۴. آمریکا و هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، بازیگران اصلی در این نوع از نفوذ هستند. ۵. مکتبی بودن در کنار رصد نهادهای نظارتی متعدد از جمله ظرفیت‌های نیروهای مسلح در مواجهه با نفوذ پسابرجامی است. ۶. تقویت و تعمیق ابعاد عقیدتی و بصیرتی کارکنان و خانواده‌ها، تقویت دستگاه‌های نظارتی و سرمایه‌گذاری بر روی فضای مجازی از جمله راهکارهای مقابله با نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح است.

کلید واژگان: پسابرجام، نفوذ، نیروهای مسلح.

^۱ این مقاله برگرفته از پروژه‌ای است که در پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع) به انجام رسیده است.

^۲ استادیار دانشگاه صنعتی شاهرود a.nasiri@shahroodut.ac.ir

^۳ استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی dr.ghn38@yahoo.com

^۴ دکتری علوم سیاسی behnam.rashidizade@gmail.com

مقدمه

به دلیل افزایش سرمایه‌گذاری دشمن در استفاده هرچه بیشتر از روش‌های نرم از جمله نفوذ و نیز به دلیل افزایش امکان نفوذ در پسابرجام، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در بیانات متعدد، نسبت به این مسئله از جمله نفوذ آمریکا، اهداف، ابعاد، سناریوها و پیامدهای آن در شرایط پس از برجام هشدار داده‌اند و در این رابطه، همواره از مسئولان مربوطه خواسته‌اند تا ضمن هوشیاری نسبت به این مسأله، راه‌های نفوذ دشمن را بشناسند. در واقع، در شرایط بوجود آمده پس از برجام، دشمنان بواسطه نفوذ درصددند تا از یک‌سو با تغییر محاسبات مسئولان عالی‌رتبه نیروهای مسلح ج.ا.ا و از سوی دیگر با تغییر در باورهای کارکنان نیروهای مسلح ج.ا.ا گرایش‌ها و رفتارهای آنان را تحت تأثیر قرار دهند تا زمینه تبعیت آنان را از دشمنان فراهم کنند و یا حداقل، آنان را نسبت به انقلاب و نظام اسلامی بی‌تفاوت کنند. از این رو، این مسأله، مصون‌سازی نیروهای مسلح ج.ا.ا و توجه به راهکارهای خنثی کردن نفوذ دشمنان را ضروری می‌نماید. بنابراین، مقابله با نفوذ دشمن در این عرصه، از یک سو، مستلزم شناخت دقیق ماهیت، چرایی و چگونگی نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح ج.ا.ا است و از سوی دیگر، نیازمند شناخت راه‌های مقابله با آن می‌باشد. با وجود چنین اهمیت و ضرورتی، تاکنون پژوهشی که به این مسأله پرداخته باشد صورت نگرفته است. لذا در این مقاله، به مسأله نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح پرداخته خواهد شد. موضوع این پژوهش به لحاظ سلیبی شامل نفوذ سخت و نیمه‌سخت نمی‌گردد و صرفاً نفوذ نرم بررسی خواهد شد. لذا موضوع این پژوهش بررسی نفوذ نرم دشمن در وضعیت پسابرجام در نیروهای مسلح ج.ا.ا است. در ادامه در ابتدا، ادبیات نظری و چارچوب مفهومی مقاله بیان می‌شود سپس به روش تجزیه و تحلیل داده‌ها اشاره می‌شود و در نهایت نیز یافته‌های تحقیق تبیین می‌گردد.

ادبیات نظری و چارچوب مفهومی

۱. نفوذ

نفوذ در لغت به معنای اثر کردن، تأثیر کردن (معین، ۱۳۶۰: ۴، ۴۷۷۸؛ عمید، ۱۳۷۱: ۲، ۱۹۱۳)، راه‌یافتن به جایی یا در میان گروهی برای دستیابی به هدفی، توانایی قبولاندن امری بر کسی یا در

جایی (انوری و همکاران، ۱۳۸۱؛ ج ۸، ۷۹۰۲-۷۹۰۳)، آمده است. در زبان انگلیسی نیز واژه نفوذ معادل Influence و Penetration به معنای نفوذ، رخنه و تأثیر می‌باشد (حییم، ۱۳۷۱؛ ج ۲، ۱۰۹۸؛ میرساردو، ۱۳۸۷؛ ج ۱، ۷۶۵؛ حق‌شناس و دیگران، ۱۳۹۱؛ ج ۱، ۷۴۱ و ۱۰۹۱). در فرهنگ علوم سیاسی ذیل واژه "نفوذ مسالمت‌آمیز (Peaceful Penetration)" آمده است: «اصطلاحی است مشعر بر گسترش نفوذ یک کشور قدرتمند در کشورهای ضعیف‌تر، از طریق سرمایه‌گذاری مالی، قرضه‌های دولتی، مشاوران سیاسی، فنی و امثالهم» (بابائی، ۱۳۶۹؛ ج ۱، ۸۱۴). در تعریفی دیگر، نفوذ، به رویکرد و مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که به منظور تأمین کامل اهداف هر یک از انواع چهارگانه تهدید (سخت، نیمه‌سخت، نرم، مرکب) و جنگ به روشی سهل‌تر از جنگ و یا حداقل زمینه‌سازی تهدید، تسهیل و تسریع پیروزی در هر یک از انواع جنگ، طرح‌ریزی و اجرا می‌شود (احمدیان، ۱۳۹۴؛ ج ۴). در تعریفی دیگر، نفوذ شکلی ظریف و نامرئی از قدرت است که از طریق تسخیر و مهار دستگاه محاسباتی و نظام تصمیم‌گیری یک فرد، گروه، دولت و... اعمال می‌شود. در رابطه مبتنی بر نفوذ ارتباط با دیگران به گونه‌ای رقم می‌خورد که به موجب آن، بازیگران هدف، ناخواسته، طبق نقشه بازیگر نفوذی عمل می‌کنند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۴؛ ج ۱۷-۱۸). در مجموع می‌توان گفت که نفوذ به وضعیتی اطلاق می‌شود که شخصی (و یا گروهی و یا جریان) بتواند بینش، عواطف و کنش دیگر اشخاص (گروه، سازمان و یا جامعه‌ای) را تغییر دهد و در مسیری که خود می‌خواهد، قرار دهد. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نیز در تبیین معنای نفوذ می‌فرماید:

«نفوذ دو جور است: یک نفوذ موردی است، نفوذ فردی است؛ یک نفوذ جریانی است. نفوذ موردی خیلی نمونه دارد، معنایش این است که فرض کنید شما یک دم‌دستگاهی دارید، یک مسئولی هستید؛ یک نفر را با چهره آرایش شده، بزک شده، با ماسک در مجموعه شما بفرستند؛ شما خیال کنید دوست است در حالی که او دوست نیست، تا او بتواند کار خودش را انجام بدهد؛ ... گاهی کارش بالاتر از جاسوسی است، تصمیم شما را عوض می‌کند... نفوذ جریانی، ... عبارت است از تغییر باورها، تغییر آرمان‌ها، تغییر نگاه‌ها، تغییر سبک زندگی؛...» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۴/۹/۴).

۲. پسابرجام

برجام (JCPOA)، مخفف عبارت «برنامه جامع اقدام مشترک»^۱ واژه سیاسی که در جریان مذاکرات هسته‌ای ایران و ۵+۱ ساخته شد (واژه یاب، ۱۳۹۵/۵/۱۴). به عبارت دیگر، برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)، توافقی بین‌المللی بر سر برنامه هسته‌ای ایران است که در تاریخ ۱۴ ژوئیه ۲۰۱۵/ تیر ۱۳۹۴ میان ایران و کشورهای گروه ۵+۱ (آمریکا، روسیه، چین، فرانسه، انگلیس و آلمان) در شهر وین صورت گرفت (خبرگزاری میزان، ۱۳۹۴/۶/۱۹). پسابرجام نیز به معنای وضعیت پس از توافق برجام و اجرایی شدن آن می‌باشد که در آن به دلیل مفاد برجام که به تعبیر امام خامنه‌ای (مدظله العالی) خالی از برخی ابهامات نیز نیست، امکان نفوذ در کشور افزایش می‌یابد. از جمله ویژگی‌های دوره پسابرجام آن است که در این دوره، طبق مفاد توافق برجام، میزان تعاملات و ارتباطات جمهوری اسلامی ایران با جهان خارج افزایش می‌یابد و این وضعیت، فرصتی را برای دشمنان انقلاب اسلامی فراهم می‌کند تا اهداف خود را علیه انقلاب اسلامی محقق کنند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۴: ۱۷-۱۸).

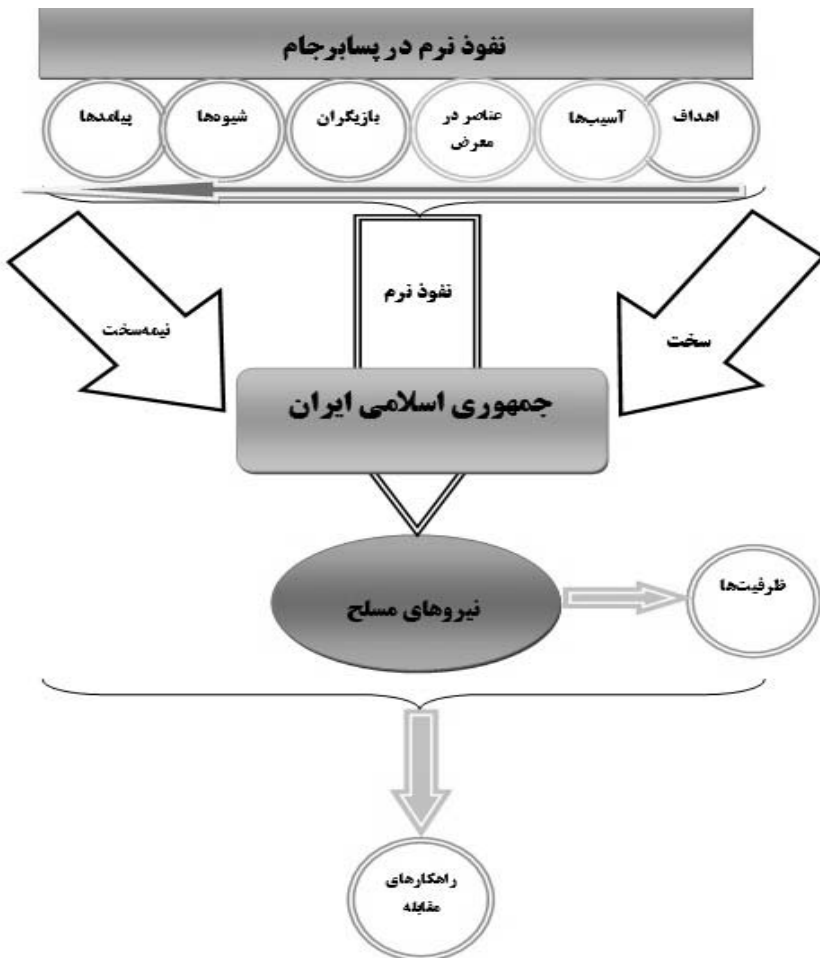
پیشینه تحقیق

در موضوع نفوذ بیگانگان در ایران در دوره‌های مختلف تاریخ معاصر، آثاری در قالب کتاب و مقاله نگاشته شده است. برخی از این آثار به موضوع نفوذ دولت‌های استعماری به ویژه روسیه تزاری و انگلیس در دوره قاجار و پهلوی اشاره دارد. مانند: «تاریخچه بریگاد و دیویزیون قزاق از کلنل دومانتویچ تا میرپنج رضا خان سواد کوهی»، «پلیس جنوب ایران»، «تاسیس بریگاد قزاق و نفوذ ارتش روس در ایران»، «تأملی در تأسیس، توسعه و رفتار بریگاد قزاق ایران (۱۹۱۷-۱۸۷۹ م)»، «تحولات ارتش از عهد قاجار تا پایان سلسله پهلوی»، برخی دیگر از آثار نیز بحث نفوذ را پس از انقلاب اسلامی بررسی کرده‌اند. مانند «بررسی ابعاد پروژه ابعاد نفوذ در جمهوری اسلامی ایران»، «نظریه نفوذ»؛ «تبیین ماهیت انواع نفوذ و رابطه آن‌ها با دستگاه چهار طیفی تهدید (با بهره‌گیری از دیدگاه‌ها و بیانات امام خامنه‌ای (حفظه‌الله))»، «جنگ نرم». در مجموع، درباره این آثار باید گفت که اولاً برخی از این آثار، صرفاً نفوذ سخت و نیمه‌سخت را بررسی کرده‌اند. ثانیاً موضوع برخی دیگر از این

^۱ Joint Comprehensive Plan of Action

آثار خصوص نیروهای مسلح نبوده است. درحالیکه ابعاد مسأله مقاله حاضر عبارتند از: ۱. صرفاً بررسی نفوذ نرم، ۲. صرفاً موضوع نیروهای مسلح ج.ا.ا، ۳. صرفاً بررسی در بازه زمانی پسابرجام صورت گرفته است. بنابراین، می‌توان گفت آثار مذکور پاسخگوی هیچ یک از سؤالات این مقاله نمی‌باشند.

مدل مفهومی پژوهش

نمودار شماره ۱: مدل مفهومی تحقیق

سؤالات تحقیق

- سؤال اصلی

نیروهای مسلح ج.ا.ا در شرایط پسابرجام، در معرض چه نوع نفوذی می‌باشند و راهکارهای مقابله با آن چیست؟

- سؤالات فرعی

- الف) نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح ج.ا.ا دارای چه ابعادی است؟
 ب) اهداف نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح ج.ا.ا کدام است؟
 پ) شیوه‌های دشمن در پسابرجام برای نفوذ در نیروهای مسلح ج.ا.ا چیست؟
 ت) بازیگران اصلی و فرعی نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح ج.ا.ا کدامند؟
 ث) نیروهای مسلح ج.ا.ا در مواجهه با نفوذ پسابرجامی از چه ظرفیت‌هایی برخوردارند؟
 ج) راهکارهای مقابله با نفوذ پسابرجامی دشمنان در نیروهای مسلح ج.ا.ا کدامند؟

روش شناسی

روش تحلیل مضمون از جمله روش‌های کیفی تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌شمار می‌رود که در این مقاله از آن بهره برده شده است. به‌عبارت دیگر، برای پاسخ به سؤالات این مقاله و استخراج مفاهیم و مقوله‌های مربوطه از داده‌ها (مصاحبه‌ها) از روش تحلیل مضمون استفاده می‌گردد. مفهوم واژه مضمون در زبان فارسی نزدیک به معنای واژه Theme در زبان انگلیسی است. مضمون در زبان فارسی به معنای موضوع کلام، در میان گرفته شده، معنی و مقصودی که از یک گفتار یا نوشتار فهمیده می‌شود، تعریف شده است (انوری و همکاران، ۱۳۸۱: ۷، ۲۰۹۵). Theme در زبان انگلیسی به معنای مبحث، ماده، مایه، موضوع اساسی، زمینه، مضمون اصلی یا درون مایه‌ای که در آثار ادبی به ویژه در داستان مطرح می‌شود، تعریف شده است (انوری و همکاران، ۱۳۸۱: ۳، ۱۸۸۵). در اصطلاح نیز، تعاریف متعددی از مضمون ارائه شده است که در واقع بازگشت همه آنها به این نکته است که مضمون نشان دهنده ویژگی

تمایز و تکرار شونده در متن می‌باشد که از آن می‌توان با عنوان الگو یاد کرد. به عبارت دیگر، تحلیل مضمون، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. روش‌های گوناگونی مانند قالب مضامین، شبکه مضامین، ماتریس مضامین برای استفاده و اجرای تحلیل مضمون وجود دارد. با وجود اینکه هریک از آن روش‌ها مزیت‌هایی نسبت به یکدیگر دارند اما در این میان، از آنجا که روش شبکه مضامین نسبت به دیگر روش‌ها، زمینه درک بهتر روابط میان مضامین را برای پژوهشگر فراهم می‌کند، لذا در این مقاله از این روش استفاده خواهد شد. در تحلیل مضمون به روش شبکه مضامین، حرکت از مضامین مصرح و آشکار یعنی مضامین پایه‌ای به سمت مضامینی که کلی‌تر و انتزاعی‌تر هستند مانند مضامین سازمان دهنده شروع می‌شود و در نهایت به مضامین یا مضمون فراگیر و اصلی متن منتهی می‌شود. به عبارت دیگر، در شبکه مضامین، در ابتدا کدها و نکات کلیدی متن که مضامین پایه نام دارند از متن اصلی استخراج می‌شوند. در مرحله بعد، مضامین پایه‌ای بدست آمده با یکدیگر مقایسه می‌شوند و در مضمون‌های کلی‌تر که مضامین سازمان دهنده نام دارند، ادغام و تلخیص می‌شوند. در مرحله سوم، نیز مضامین سازمان دهنده بدست آمده نیز با یکدیگر مقایسه می‌شوند و در مضمون و مضامین کلی‌تر که مضمون یا مضامین فراگیر و اصلی نام دارند و دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه کل می‌باشند، ادغام می‌شوند سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه مرحله همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود. نکته‌ای که در اینجا وجود دارد این است که در شبکه مضامین ممکن است، چند مضمون فراگیر از مجموعه متون بدست آید. و هر یک از آن مضامین فراگیر، مرکز شبکه‌ای مضمونی را بوجود می‌آورد؛ لذا، این امکان وجود دارد که تحلیل، به چند شبکه مضامین بیانجامد. با این وجود، همیشه تعداد مضامین فراگیر از مضامین پایه و سازمان دهنده، کمتر می‌شود (ر.ک. شیخ‌زاده و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۵۱-۱۹۸).

در راستای پاسخ به سؤالات این مقاله، با ۱۱ نفر از خبرگان و کارشناسان مربوطه در حوزه نیروهای مسلح که بر اساس تخصص و سابقه خدمتی‌شان به صورت هدفمند انتخاب شده بودند، مصاحبه صورت گرفت. با وجود تکرار در اطلاعات دریافتی و رسیدن به اشباع نظری در مفاهیم استخراجی در میانه فرایند مصاحبه‌ها، اما برای اطمینان بیشتر، مصاحبه‌ها تا نفر یازدهم ادامه یافت. در این قسمت، مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

نتایج پژوهش دربارهٔ نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا حول شش محور، ۱- ماهیت، ۲- اهداف، ۳- شیوه‌ها، ۴- بازیگران، ۵- ظرفیت‌ها، ۶- راهکارها، از قرار زیر است:

۱. ماهیت

ماهیت نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا به طور عمده فرهنگی سیاسی است.

نمودار شماره ۲: ماهیت نفوذ

۲. اهداف (مستقیم و غیر مستقیم)

۱-۲. در خصوص اهداف نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا نتایج ذیل حاصل شد.

الف) اخلال در تصمیمات و ایجاد اشتباه محاسباتی در فرماندهان (هدف مستقیم)

ب) استحالهٔ فکری - اعتقادی کارکنان (هدف مستقیم)

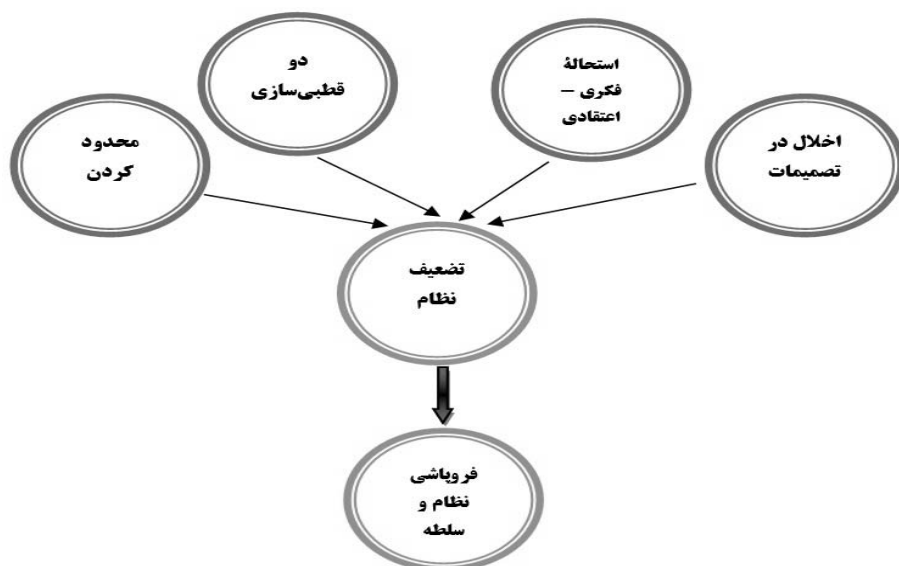
پ) محدود کردن و کاستن از نقش‌آفرینی (هدف مستقیم)

ت) دو قطبی سازی دورن سازمانی و برون سازمانی (هدف مستقیم)

ث) تهی کردن نظام از عناصر قدرت و تضعیف نظام (هدف غیر مستقیم با توجه به ساختار نظام ج.ا.ا)
 ح) فروپاشی نظام اسلامی و سلطه بر کشور (هدف غیر مستقیم با توجه به ساختار نظام ج.ا.ا)

۲-۲. روایت مضامین فراگیر اهداف

در خصوص اهداف نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا تعداد ۶ مضمون به عنوان اهداف دشمن در این نوع نفوذ بدست آمد. در میان آن اهداف مذکور، فروپاشی نظام اسلامی و سلطه دشمن بر کشور به عنوان هدف غایی و نهایی دشمن به شمار می‌آید که در واقع سایر اهداف به عنوان اهداف میانی و زمینه‌ساز و مقدمه آن هدف غایی محسوب می‌شوند. با این توضیح که دشمن در صدد است با ایجاد تغییر در باورها و استحاله فکری - اعتقادی، فرماندهان را دچار اشتباه محاسباتی نماید تا بلکه از این طریق، مجموعه نیروهای مسلح ج.ا.ا را دچار نوعی اختلاف و دوقطبی سازد. این امر ضمن اینکه منجر به کاسته شدن قدرت نقش‌آفرینی نیروهای مسلح ج.ا.ا می‌شود، در صورت ادامه یافتن، منجر به تهی شدن نظام از عناصر قدرت می‌گردد. و وقتی نظام از عناصر قدرت خود تهی شد موجبات فرپاشی نظام و سلطه دشمن بر کشور فراهم می‌شود.

نمودار شماره ۳: اهداف

۳. شیوه‌ها

۳-۱. در خصوص شیوه‌های نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا نتایج ذیل حاصل شد:

الف) مدیریت افکار و ادراکات

ب) رسانه‌ای

پ) فکری عقیدتی

ت) علمی

ث) بستگانی (خانواده‌ها)

ح) دو قطبی سازی

خ) تصمیم‌گیری‌های غیر انقلابی (از طریق مسئولان و جریان‌های غیرانقلابی)

ج) ترویج و تقویت روحیه دنیاطلبی

چ) استمرار بخشیدن به وابستگی‌ها

د) مشورتی و تصمیم‌سازی (از طریق حلقه مشاوران)

۳-۲. روایت مضامین فراگیر شیوه‌ها

دشمن برای تحقق اهداف و پیامدهای مورد انتظار خود از نفوذ در نیروهای مسلح ج.ا.ا از شیوه‌های متنوعی استفاده می‌کند. یکی از محوری‌ترین آن شیوه‌ها، شیوه مدیریت افکار و ادراکات است که روش‌های دیگر به نوعی، به عنوان روش‌های مقدمی محسوب می‌شوند که در مجموع می‌توان آن‌ها را به سه دسته روش‌های شتاب‌دهنده، زمینه‌ساز و ابزارگونه تقسیم کرد. استفاده از پوشش علمی از جمله شیوه‌های ابزاری نفوذ پسابرجامی دشمن می‌باشد. در این روش دشمن می‌کوشد از طریق افزایش ارتباطات با مراکز علمی و دانشگاهی مرتبط با نیروهای مسلح ج.ا.ا، اهداف مورد انتظار خود را محقق کند، که در این میان نخبگان علمی نقش به‌سزایی ایفا می‌کنند. نفوذ از طریق حلقه مشاوران یکی دیگر از روش‌های ابزاری نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح می‌باشد در این نوع از نفوذ، دشمن از طریق مشاوران که یا خود عامل نفوذی هستند و یا تحت تأثیر القاءات دشمن واقع شده‌اند، فرماندهان و مدیران را در تصمیم‌گیری دچار اشتباه محاسباتی کنند. مسئولان و جریان‌های غیر انقلابی و غرب‌گرا در کشور یکی دیگر از شیوه‌های ابزاری نفوذ

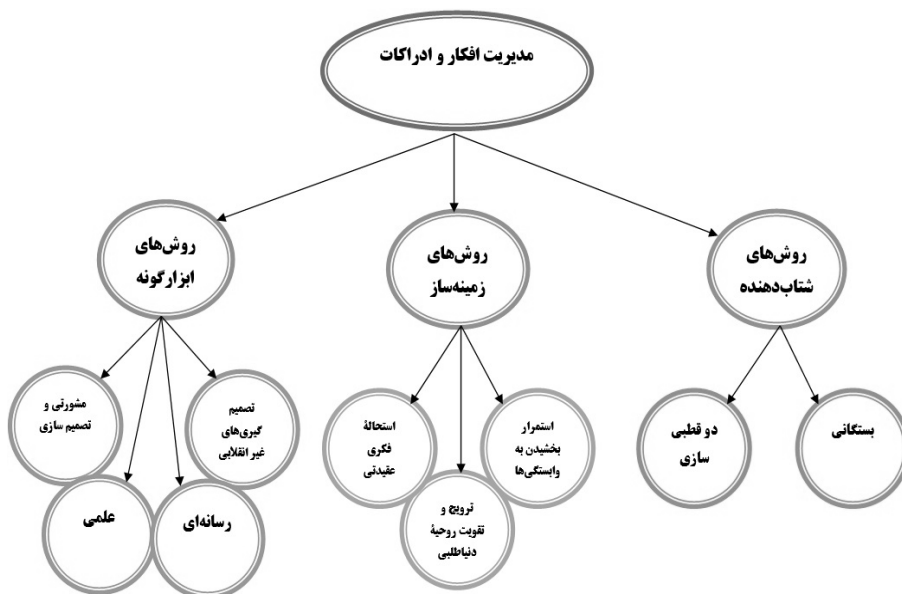
پسابرجامی در نیروهای مسلح ج.ا.ا است. در واقع این دسته مسئولان و جریانات، آگاهانه یا ناآگاهانه در جهت تحقق منافع دشمن حرکت می‌کنند و به نوعی پیاده نظام دشمن در تحقق اهداف آن در کشور به شمار می‌روند. لذا می‌توان گفت که تقویت مسئولان و جریان‌های غیر انقلابی از جمله شیوه‌های ابزاری نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح ج.ا.ا می‌باشد که در واقع با سیاستگذاری‌ها و عملکرد خود، نیروهای مسلح را تضعیف می‌کنند.

رسانه‌های ارتباط جمعی بویژه شبکه‌های اجتماعی یکی دیگر از شیوه‌ها و ابزارهای نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح می‌باشد. در این شیوه، دشمن به طور عمده درصدد است که از یک سو با بیان شبهات اعتقادی و ارزشی، در باورهای کارکنان نیروهای مسلح تغییر ایجاد نماید و یا به نوعی افکار و ادراکات آنان را در جهت خواست خود مدیریت نماید. با توجه به ضعف معرفتی و ناپختگی فکری بخشی از نسل‌ها به نسبت نسل اول، لذا آن بخش از نیروهای مسلح، از جمله عناصر بالقوه در معرض نفوذ محسوب می‌شوند. بنابراین دشمن درصدد است با تغییر باورها و استحاله فکری - عقیدتی آن بخش، نوعی دوقطبی نسل قدیم و جدید در مجموعه نیروهای مسلح ایجاد نماید. دوقطبی سازی نوعی روش شتاب دهنده در جهت مدیریت افکار و ادراکات می‌باشد. زیرا شرایط دو قطبی و اختلاف در نیروهای مسلح، مدیریت افکار و ادراکات توسط دشمن را شتاب می‌دهد و تسریع می‌نماید. استحاله فکری - عقیدتی علاوه بر آن بخش، سایر اقدار نیروهای مسلح را تهدید می‌کند. زیرا در صورت تغییر باورها، کاربست روش مدیریت افکار و ادراکات تسهیل می‌گردد. به عبارت دیگر، استحاله فکری - عقیدتی علت زمینه‌ای مدیریت افکار و ادراکات محسوب می‌گردد. شیوه دیگر دشمن در نفوذ پسابرجامی، که به مدیریت افکار و ادراکات شتاب می‌بخشد، تأثیر گذاری بر کارکنان نیروهای مسلح از طریق خانواده‌های آنان است. در این روش، دشمن با ایجاد تغییر در باورها و سبک زندگی خانواده‌های آنان در صدد است باورهای اسلامی و انقلابی‌شان را تحت تأثیر قرار دهد. استمرار بخشیدن به وابستگی‌ها و جلوگیری از استحکام ساخت درونی قدرت یکی دیگر از شیوه‌های زمینه‌ساز مدیریت افکار و ادراکات برای نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح می‌باشد. در واقع از آنجا که استحکام یافتن ساخت درونی قدرت باعث قطع نیازمندی‌های آمادی می‌شود و این نیز کاهش سطح تماس را در پی دارد لذا دشمن تلاش می‌کند

برای حفظ تماس (اعم از اقتصادی، فرهنگی، صنعتی و ..) و افزایش آن، به وابستگی‌ها استمرار بخشید. و این تلقی را در مجموعه نیروهای مسلح ایجاد کند که (ما نمی‌توانیم) و باید برای تأمین نیازمندی‌ها به خارج وابسته باشیم و این همان تحقق مدیریت افکار و ادراکات بواسطه استمرار بخشیدن به وابستگی‌ها می‌باشد. به عنوان مثال، دشمن با شناسایی سازمان‌ها و شرکت‌های طرف قرارداد با نیروهای مسلح می‌کوشد ضمن نفوذ در آن شرکت‌ها زمینه نفوذ در نیروهای مسلح را فراهم کند و یا با شناسایی نیازمندی‌های آمادی و صنعتی، در قالب شرکت و یا سازمان تأمین کننده آن نیازها با مجموعه نیروهای مسلح، ارتباط برقرار نماید. تقویت و ترویج روحیه دنیاطلبی در پایوران و فرماندهان یکی دیگر از شیوه‌های زمینه‌ساز دشمن جهت مدیریت افکار و ادراکات در نفوذ پسابرجامی در نیروهای مسلح است. در واقع گسترش روحیه دنیاطلبی، عافیت‌طلبی، ضمن تضعیف روحیه جهادی و انقلابی باعث ایجاد تلقی سازش با دشمن و عدول از ارزش‌ها می‌گردد.

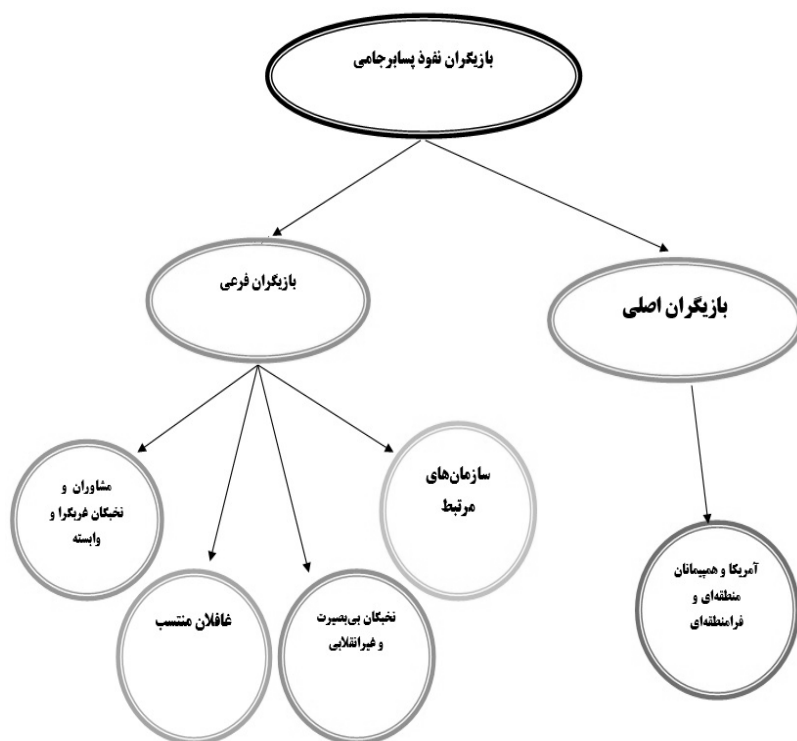
۴. بازیگران

در خصوص بازیگران نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا نتایج ذیل حاصل شد:

نمودار شماره ۴: مدیریت افکار و ادراکات

- الف) بازیگران اصلی، آمریکا و هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای
 ب) بازیگران فرعی در شش دسته تقسیم بندی می‌شوند که عبارتند از:
- مشاوران و نخبگان غربگرا و وابسته
 - سازمان‌های مرتبط (علمی - پژوهشی، صنعتی، اقتصادی، اجتماعی و نظارتی)
 - غافلان منتسب
 - مسئولان بی‌بصیرت و غیر انقلابی

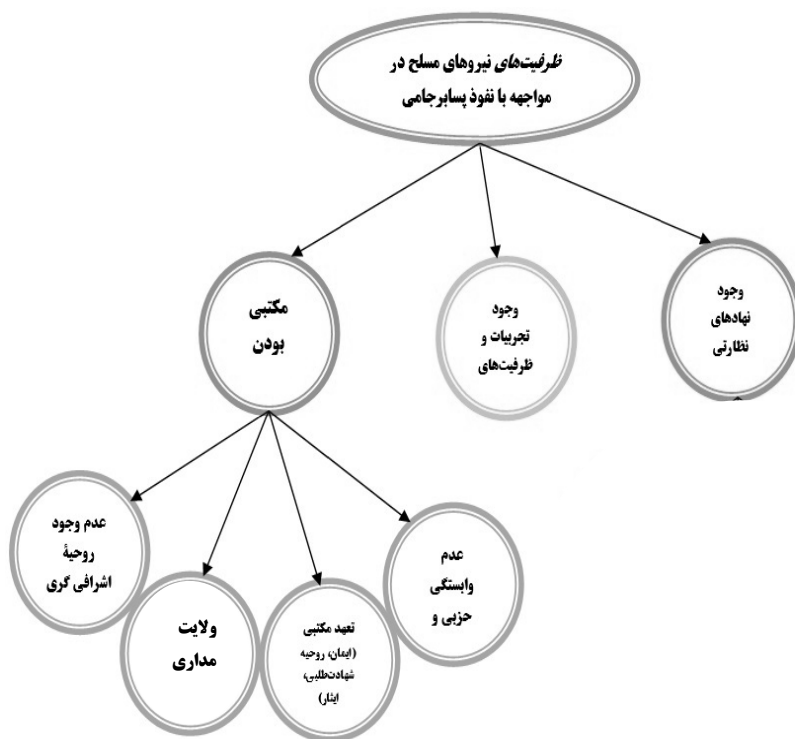

نمودار شماره ۵: بازیگران نقوذ

۵. ظرفیت‌ها

در خصوص ظرفیت‌های نیروهای مسلح ج.ا.ا در مواجهه با نفوذ پسابرجامی دشمن، نتایج ذیل حاصل شد:

- الف) تعهد مکتبی (ایمان، روحیه شهادت‌طلبی، ایثار روحیه ولایتمداری، عدم وجود روحیه اشراقی‌گری، عدم وابستگی حزبی و گروهی)
- ب) وجود تجربیات (تجربیات فرماندهان دفاع مقدس) و ظرفیت‌های فنی - تخصصی
- پ) وجود نهادهای نظارتی

نمودار شماره ۶: ظرفیت‌ها

۶. راهکارها

۶-۱. در خصوص راهکارهای مقابله با نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا. نتایج

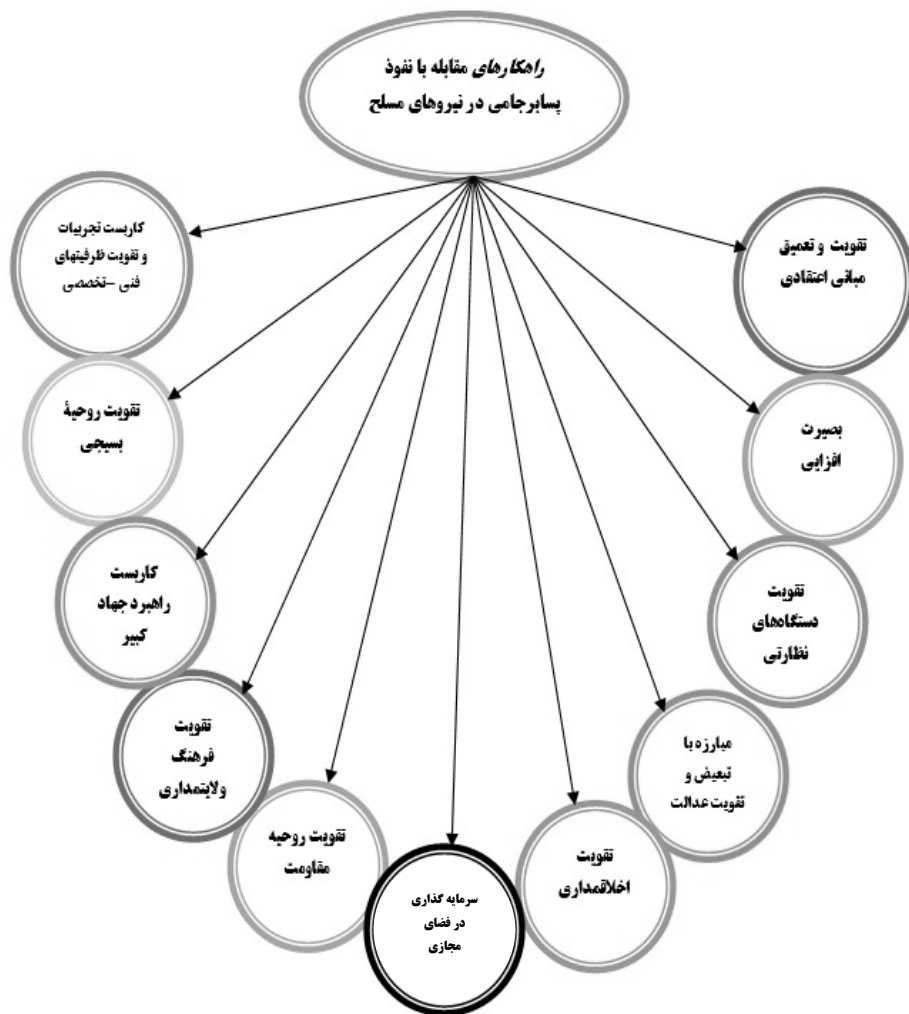
ذیل حاصل شد:

- الف) تقویت و تعمیق مبانی اعتقادی
- ب) بصیرت‌افزایی
- پ) تقویت دستگاه‌های نظارتی
- ت) تقویت عدالت معیشتی
- ث) تقویت اخلاق‌مداری
- ح) استفاده بهینه از فضای مجازی
- خ) تقویت روحیه مقاومت
- ج) تقویت فرهنگ ولایت‌مداری
- چ) کاربست راهبرد جهاد کبیر
- د) تقویت روحیه بسیجی
- ذ) کاربست تجربیات و تقویت ظرفیت‌های فنی - تخصصی

۶-۲. روایت مضامین فراگیر راهکارها

اما در خصوص راهکارهای مقابله با نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح ج.ا.ا.، در مجموع ۱۱ راهکار استخراج گردید. این راهکارها با توجه به اهداف و نیز روش‌های دشمن و آسیب‌ها و ظرفیت‌های مجموعه نیروهای مسلح طراحی شده است. بخشی از این راهکارها با توجه به تمرکز دشمن در نفوذ بر تغییر باورها و افکار مجموعه نیروهای مسلح، بر تقویت بُعد عقیدتی و بصیرتی کارکنان تأکید دارد. بخش دیگر این راهکارها متناسب با روش دشمن در استفاده از فضای مجازی، بر سرمایه‌گذاری روی فضای مجازی و ایجاد بسترهای همسو با شرایط و نیازهای داخلی تأکید دارد. برخی دیگر از راهکارها نیز بر تقویت کمی و کیفی نهادهای نظارتی در مجموعه نیروهای

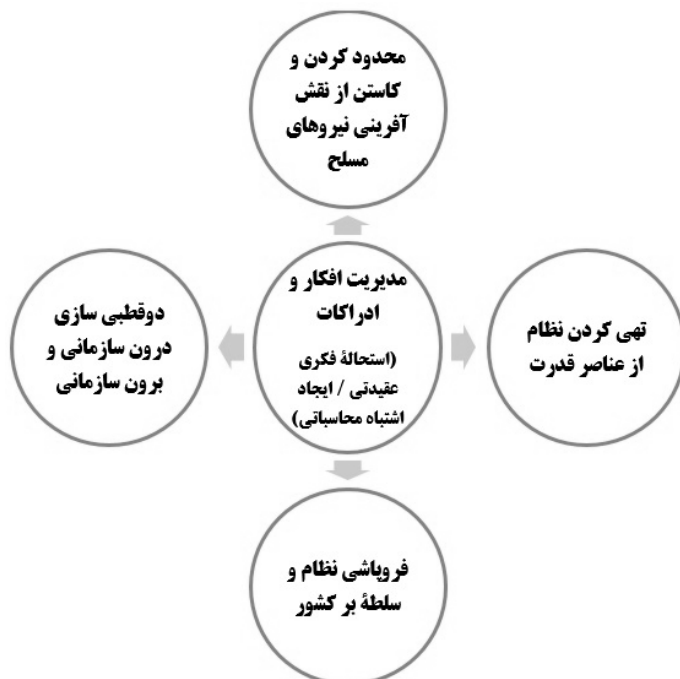
مسلح اشاره دارد. اهمّ راهکارهای مقابله با نفوذ پسابرجامی دشمن در نمودار زیر به صورت تفکیک شده نمایش داده شده است.

نمودار شماره ۷: راهکارهای مقابله با نفوذ

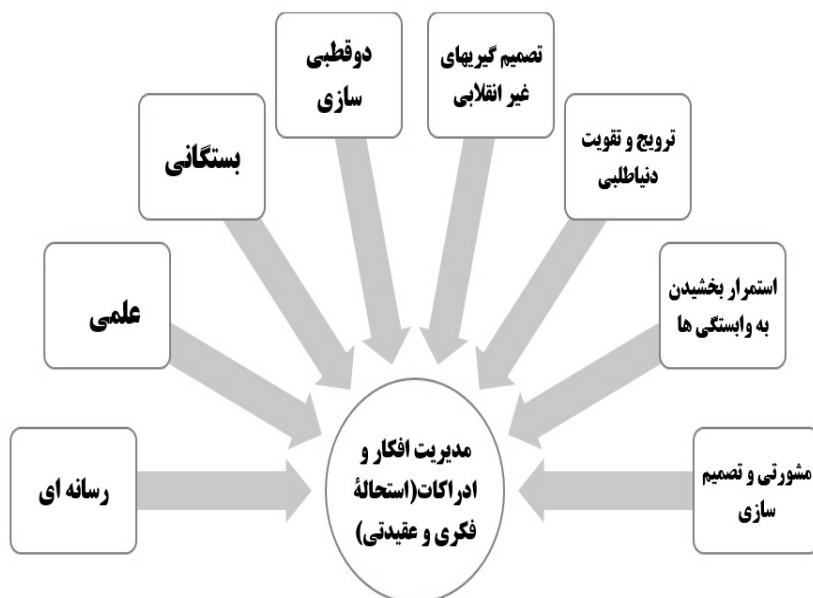
نتیجه گیری

تحلیل مضامین فراگیر اهداف نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح نشان می‌دهد که استحاله فکری و عقیدتی و ایجاد اشتباه محاسباتی (که از آن دو با عنوان مدیریت افکار و ادراکات تعبیر می‌شود) نقش محوری در تحصیل اهداف دیگر دشمن در نفوذ ایفا می‌کند.

نمودار شماره ۸: تحلیل مضامین اهداف نفوذ پسابرجامی

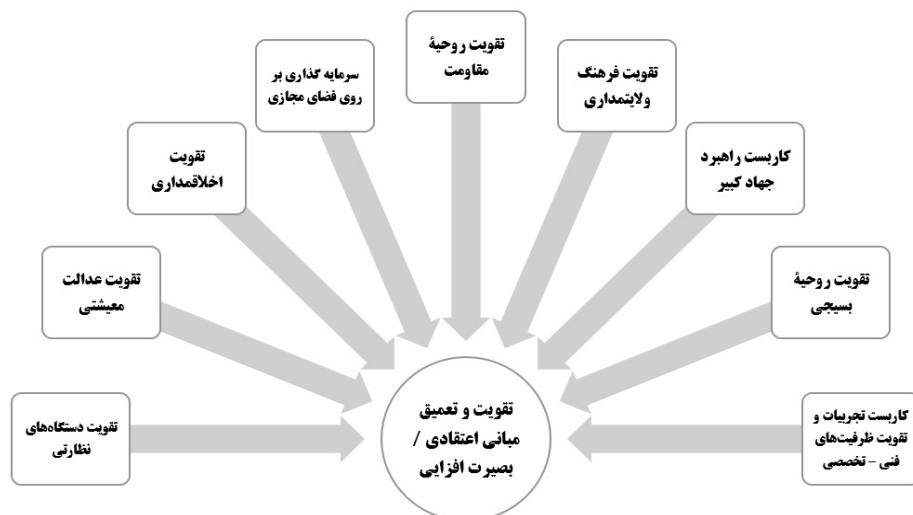
تحلیل روش‌های نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح نشان می‌دهد که مدیریت افکار و ادراکات و استحاله فکری و اعتقادی از جمله روش‌های محوری به شمار می‌رود به گونه‌ای که دیگر روش‌ها در ارتباط با این روش، در واقع، مقدمه یا ابزار و یا شتاب دهنده و غیره به شمار می‌روند.

نمودار شماره ۹: مدیریت افکار و ادراکات (استحاله فکری و عقیدتی)

بنابراین دشمن (بازیگران اصلی) یعنی آمریکا و هم‌پیمانان غربی و منطقه‌ای خود (دولت‌ها، سرویس‌های اطلاعاتی، رسانه‌ها، اندیشکده‌ها، تحلیلگران و...) و همچنین با بهره‌گیری از بازیگران فرعی خود در داخل کشور جهت نفوذ در نیروهای مسلح در راستای تحقق هدف اصلی خود یعنی فروپاشی نظام و سلطه بر کشور، بر مدیریت افکار و ادراکات (تغییر باورها و ایجاد اشتباه محاسباتی) مجموعه نیروهای مسلح متمرکز شده است. و در این راستا از آسیب‌های نیروهای مسلح نیز بهره می‌گیرد و روش‌های خود را متناسب با اهداف و آسیب‌های مذکور تنظیم می‌کند و در وهله اول، عناصری از مجموعه نیروهای مسلح را آماج نفوذ قرار می‌دهد که از بنیة اعتقادی ضعیف‌تری برخوردار هستند، یا دارای بیشترین فعالیت در فضای مجازی می‌باشند و یا نقش مهمی در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری ایفا می‌کنند. لذا تلاش می‌کند در باورها و ادراکات آنها تغییر ایجاد کند و آنها را دچار استحاله فکری یا اشتباه محاسباتی نماید و به تعبیری دیگر افکار و ادراکات آنها را در راستای اهداف خود مدیریت کند.

در مواجهه با این نفوذ که افکار، ادراکات، باورها و محاسبات مجموعه نیروهای مسلح موضوع محوری و آماج اصلی نفوذ می‌باشند، راهکارها نیز می‌بایست از یک سو متناسب با آن موضوع محوری طراحی شود و از سوی دیگر باید ظرفیت‌ها و آسیب‌های نیروهای مسلح نیز در نظر گرفته شود به گونه‌ای که قوت‌ها تقویت و آسیب‌ها برطرف شود. به عبارت دیگر، از آنجا که دشمن مبانی اعتقادی و بصیرتی و افکار مجموعه نیروهای مسلح را هدف گرفته است لذا می‌بایست اعتقادات فکری و انقلابی نیروهای مسلح تقویت و تعمیق شود. یکی از راهکارهایی که می‌تواند در این راه تأثیرگذار باشد دستگاه‌های نظارتی نیروهای مسلح هستند. این دستگاه‌ها هم نقش ایجابی ایفا می‌کنند و هم نقش سلبی. نقش ایجابی به این صورت است که نهادهای عقیدتی از طریق آموزش‌های صحیح می‌توانند در تقویت و تعمیق اعتقادی و بصیرتی کارکنان به ویژه تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان مؤثر باشند. دستگاه‌های اطلاعاتی نیز می‌توانند با آموزش‌ها و نیز رصد رخنه‌ها و نفوذی‌ها به ویژه در سطح تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان مانع تحقق مدیریت افکار و ادراکات دشمن شوند. با توجه به برنامه‌ریزی ویژه دشمن در مدیریت افکار و ادراکات راهکارهای از طریق فضای مجازی، لازم است در نیروهای مسلح به این فضا توجه ویژه‌ای شود و ضمن نظارت مستمر بر این فضا، می‌بایست آموزش‌های مستمری جهت شناساندن آسیب‌ها و توطئه‌های دشمن برای خانواده‌ها و کارکنان نیروهای مسلح برنامه‌ریزی شود. در سطح کلان نیز لازم است نیروهای مسلح در ایجاد فضای مجازی بومی تلاش کنند. اما دیگر راهکارها نیز مانند تقویت فرهنگ ولایتمداری، تقویت روحیه مقاومت کاربست راهبرد جهاد کبیر و غیره ضمن برطرف کردن آسیب‌های نیروهای مسلح باعث افزایش بصیرت و تقویت و تعمیق فکری اعتقادی کارکنان در خنثی‌سازی روش مدیریت افکار و ادراکات توسط دشمن می‌شود. در مجموع، راهکارهای مقابله با نفوذ پسابرجامی دشمن در نیروهای مسلح با محوریت مقابله با مدیریت افکار و ادراکات در نمودار صفحه بعد به خوبی نشان داده شده است.

نمودار شماره ۱۰: راهکارهای مواجهه با دشمن

در مجموع، اگرچه مسئله نفوذ دشمن در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، موضوعی تاریخی است و اختصاص به زمان حاضر ندارد. زیرا مراجعه به تاریخ معاصر ایران همان‌طور که قبلاً هم اشاره شد نشان می‌دهد دولت‌های استعماری بریتانیا، روسیه تزاری و آمریکا تلاش داشتند در نیروهای مسلح ایران نفوذ کنند و این نفوذ نیز هم در دوره قاجار و هم در دوره پهلوی محقق شده است. حتی اوایل انقلاب اسلامی نیز به دلیل شرایط انقلابی حاکم بر وضعیت کشور، نوعی از نفوذ البته نه به گستردگی دوران قبل از انقلاب، در نیروهای مسلح ایران بوجود آمد. اما تفاوت نفوذ تاریخی مذکور با نفوذی که پس از تثبیت نظام اسلامی در ایران به ویژه در وضعیت پس‌ابرجام مطرح می‌باشد، در این است که نفوذ تاریخی ذکر شده، عمدتاً بصورت ابزاری و به تعبیری از نوع نفوذ سخت بوده است. اما نفوذی که هم اکنون در وضعیت پس‌ابرجام به طور عمده مطرح است، از نوع نفوذ نیمه‌سخت و به‌ویژه، نفوذ نرم فرهنگی و سیاسی است. لذا شرایط حاضر اقتضای هوشمندی بیشتر به‌خصوص در مسئولین کشور را می‌طلبد. در این شرایط، در وهله اول باید اهداف دشمن، بازیگران، عناصر در معرض نفوذ و شیوه‌های دشمن و آسیب‌های نیروهای مسلح به خوبی شناسایی و فهم شود سپس متناسب با موارد مذکور ضمن ترمیم آسیب‌ها و تقویت ظرفیت‌های نیروهای مسلح، راهکارهای مقتضی عملیاتی شود.

پیشنهاد می‌شود مبتنی بر یافته‌های این مقاله، پژوهشی میدانی نیز با هدف وضعیت‌سنجی میزان تأثیرپذیری نیروهای مسلح از شرایط پس‌ابرجام، صورت پذیرد.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

۱. احمدیان، علی‌اکبر (۱۳۹۴)، «نظریه نفوذ»؛ تبیین ماهیت انواع نفوذ و رابطه آن‌ها با دستگاه چهار طیفی تهدید (با بهره‌گیری از دیدگاه‌ها و بیانات امام خامنه‌ای (حفظه‌الله))»، فصلنامه آفاق امنیت، سال ۸، شماره ۲۸، ص ۶۸-۳۵.
۲. انوری، حسن و همکاران (۱۳۸۱)، فرهنگ بزرگ سخن، تهران: سخن، جلد ۸.
۳. بابائی، غلامرضا (۱۳۶۹)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: شرکت نشر و پخش ویس، جلد ۱.
۴. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دیدار فرماندهان گردان‌های بسیج (۱۳۹۴/۹/۴).
۵. جمعی از نویسندگان (۱۳۹۴)، بررسی ابعاد پروژه ابعاد نفوذ در جمهوری اسلامی ایران، تهران: معاونت سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
۶. حق‌شناس، علی‌محمد و دیگران (۱۳۹۱)، فرهنگ معاصر هزاره، تهران: فرهنگ معاصر.
۷. حبیب، سلیمان (۱۳۷۱)، فرهنگ بزرگ فارسی-انگلیسی، تهران: فرهنگ معاصر، جلد ۲.
۸. شیخ‌زاده، محمد و دیگران (۱۳۹۰)، «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، اندیشه مدیریت راهبردی، سال ۵، شماره ۱۰، ص ۱۹۸-۱۵۱.
۹. عمید، حسن (۱۳۷۱)، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیرکبیر، جلد ۲.
۱۰. معین، محمد (۱۳۶۰)، فرهنگ فارسی، تهران: امیرکبیر، جلد ۴.
۱۱. میرساردو، طاهره (۱۳۸۷)، فرهنگ جامع جامعه‌شناسی، تهران: سروش، جلد ۱.

ب) سایت‌های اینترنتی

۱. خبرگزاری میزان (۱۳۹۴/۶/۱۹)، «برجام چیست؟»، دسترسی در:
<http://www.mizanonline.ir/fa/print/75327>
۲. واژه یاب (۱۳۹۵/۵/۱۴)، «برجام»، دسترسی در:
<https://www.vajehyab.com/wiki/%D8%A8%D8%B1%D8%AC%D8%A7%D9%85>

